

ANALISIS ASPEK PERUBAHAN FONETIK DAN FONEMIK BAGI KATA SERAPAN BAHASA ARAB DALAM BUKU TEKS PENDIDIKAN ISLAM SEKOLAH RENDAH

[1] Noor Azlina Zaidan & Mohd Zaki bin Abd Rahman
[2] Muhammad Azhar Zailaini

ABSTRACT

Phonetic and phonemic changes are important aspects of the discussion of absorption of Arabic words (KSBA) in Malay and in particular the jawi text. The objective of this study is to identify the characteristics and frequency of phonemic phonetic changes in absorption of Arabic words in Primary School Islamic Education textbooks. The absorption of Arabic words is analyzed according to Crowley's phonetic and phonemic change theory (1987) which divides it into several types, namely lenition, apocope, sincope, ephentesis, paragog, rephonemicization, metathesis and assimilation. The data in the form of the absorption of Arabic words is obtained from Islamic Education School Textbooks Year 1 to Year 6 (KSSR). In analyzing data, references were made to the Malay-Jawi-Rumi Glossary (DKBM) 2008, as a basic reference and guidance in the spelling and pronunciation of Arabic absorption words. For purposes of comparison to the original spelling of Arabic Loanwords, we refer to Kamus Besar Arab-Melayu Dewan (DBP, 2015) which lists words of Arabic origin. The words obtained from textbooks are then analyzed based on the instruments being constructed, namely BAKSBA (1) and (2). This instrument has been tested on its validity and reliability through the approval of experts and inter / intra rater techniques.

The study found that the Arabic Loanwords found in Islamic primary school textbooks are made up of almost all categories of the phonemic changes, in particular categories of lenition, apocope, sincope, ephentesis, and paragog. The highest number is in the syncope category, which is 46%, and was followed by Lenition, which was a 19.4%. The findings of this study have implications in assisting teachers in teaching and facilitating (pdpc) in terms of changes to the KSBA and their impact in terms of spelling in Jawi script; further knowledge of comparisons of his spelling in Arabic which enhances understanding of pupils in Jawi learning in addition to the learned Arabic language, thereby increasing the performance of the Jawi, Islamic Education and Arabic language lessons in schools.

Keywords: *Arabic Loanwords, phonetic and phonemic changes, Islamic Education text book*

[1] Jabatan Bahasa Arab dan Bahasa-bahasa Timur Tengah, Fakulti Bahasa dan Linguistik, Universiti Malaya
ziraaz76@yahoo.com

[2] Jabatan Pendidikan Bahasa dan Literasi, Fakulti Pendidikan, Universiti Malaya

PENGENALAN DAN LATAR BELAKANG

Kajian berkenaan peminjaman kata telah banyak dijalankan oleh para pengkaji sebelum ini (Treffers, 2000), termasuklah Sapir (1921), Bloomfield (1933), Haugen (1950, 1953), Weinreich (1953), Betz W.(1959) dan Thomason dan Kaufman (1988). Kajian-kajian daripada penulis-penulis ini membincangkan tentang pelbagai aspek berkenaan dengan peminjaman kata termasuklah istilah 'peminjaman' (*borrowing*) itu sendiri. Menurut Hoffer (2002), "*borrowing is itself a misleading term since it takes place without consent of the lender and need to be repaid*". (Terjemahan: Peminjaman itu sendiri merupakan satu istilah yang silap disebabkan (perkataan) tersebut diambil tanpa kebenaran pihak yang dipinjam dan ia perlu dibayar kembali). Hal ini turut dipersetujui oleh Amat Juhari Moain (1993) apabila beliau berkata bahawa istilah peminjaman merupakan *misnomer* (pemberikan kata atau istilah yang salah) kerana perkataan pinjam bererti mengambil sesuatu kemudian memulangkannya, sebaliknya peminjaman bahasa tidak berlaku sedemikian, iaitu bahasa tidak dipulangkan. Menurut Froemel (2006), istilah-istilah yang sering digunakan bagi merujuk maksud yang sama (peminjaman/penyesuaian/perintegrasian) turut dianggap sama (maksud), seperti istilah *loanword integration*, *loanword adaptation*, *loanword assimilation* dan *loanword nativation*. Menurut beliau, semua istilah tersebut difahami sebagai sebahagian daripada aspek perubahan formal (*formal changes*) dalam perkataan yang dipinjam kerana ia sebagai pematuhan (*compliant*) kepada struktur bahasa sasaran.

Dalam sistem pendidikan, Kata Pinjaman atau Kata Serapan (selepas ini disebut sebagai Kata Serapan) ini banyak ditemui dalam buku-buku teks, khususnya di peringkat rendah dan menengah. Sama ada disedari atau tidak, Kata Serapan ini sangat memainkan peranan dalam penyampaian ilmu pengetahuan, khususnya dalam bidang-bidang yang berkaitan. Bagi pelajaran Pendidikan Islam, buku-buku teks Pendidikan Islam banyak memuatkan Kata Serapan Bahasa Arab dalam menyampaikan ilmu yang berkaitan dengan agama Islam, mahupun perkara-perkara yang melibatkan aspek umum dalam komunikasi harian. Penekanan terhadap Kata Serapan Bahasa Arab ini dapat dilihat melalui tajuk yang telah dimasukkan dalam silibus buku teks Pendidikan Islam Tahun 2, iaitu boleh dianggap sebagai pengenalan terhadap ilmu Kata Serapan Bahasa Arab di peringkat sekolah rendah. Namun begitu, pengenalan yang 'agak ringkas' tersebut kurang memberi maklumat secukupnya kepada guru-guru dalam pengajaran dan pembelajaran tajuk ini secara khususnya, dan bidang Kata Serapan Bahasa Arab secara umumnya. Sekalipun demikian, 'pengenalan' Kata Serapan Bahasa Arab melalui pembahagian Kata Serapan Bahasa Arab ini kepada dua kategori, iaitu (i) 'Kata yang dikekalkan', dan (ii) 'Kata yang berubah ejaannya' merupakan satu 'jendela' kepada kajian Kata Serapan Bahasa Arab, khususnya Kata Serapan Bahasa Arab yang terdapat dalam buku teks Pendidikan Islam sekolah rendah.

KATA SERAPAN BAHASA ARAB DARIPADA ASPEK PERUBAHAN FONETIK DAN FONEMIK

Crowley (1987) telah membahagikan perkataan pinjaman berdasarkan perubahan fonetik dan fonemik (*phonetical dan phonemical changes*) kepada tiga, iaitu (1) Perubahan Fonetik Tanpa Perubahan Fonem (*Phonemic Change Without Phonemic Change*), (2) Perubahan Fonetik Dengan Perubahan Fonem (*Phonemic Change With Phonemic Change*), dan (3) Perubahan Fonem Tanpa Perubahan Fonetik (*Phonemic Change Without Phonetic Change*) (rujuk juga <http://prpm.dbp.gov.my/>).

Daripada tiga kategori di atas, Crowley telah membahagikan perubahan-perubahan tersebut kepada kategori-kategori yang lebih khusus, iaitu (a) Lenisi (*Lenition*) yang terdiri daripada pengguguran gugus konsonan, Apokop (*Apocope*), Sinkop (*Syncope*), Haplologi (*Haplology*) dan Kompresi (*Compession*). (b) Penambahan bunyi yang terdiri daripada Anaptiksis (*Anaptyxis*), Epentesis (*Ephentesis*) dan Protesis (*Prothesis*). (c) Metatesis (*Metathesis*) (d) Fusi (*Fusion*) (e) Pemisahan (f) Pemecahan vokal (g) Asimilasi (*Assimilation*) (h) Disimilasi (*Dissimilation*), dan (i) Perubahan suara.

Menurut Crowley (1987), perubahan fonetik banyak berlaku dalam sesuatu bahasa tanpa sebarang perubahan inventori fonem atau sebarang kaitan dengan fonem. Perubahan jenis ini, menurut beliau disebut sebagai *allophonic* atau *subphonemic* yang mana fonem membina alofon (*allophone*) bagi mengubah fonetiknya, atau "menyumbang" alofon yang sedia ada terhadap fonemik yang berubah. Misalnya, sinkop dan apokop.

Bagi Kata Serapan yang termasuk dalam kategori Perubahan Fonetik Dengan Perubahan Fonem, perubahan fonetik perkataan ini membawa kepada perubahan fonemik. Menurut Crowley (1987), secara umumnya, perubahan fonetik adalah "alat" kepada perubahan fonemik daripada aspek bahawa kebanyakan contoh perubahan fonemik adalah hasil daripada perubahan fonetik dari segi bunyi. Menurut beliau, perubahan fonemik boleh dikategorikan kepada kepada tiga jenis, iaitu pengguguran fonemik, penambahan fonemik dan *rephonemicization*. Bagi penambahan fonemik, contoh yang diberikan oleh Crowley ialah fonem [e] yang masuk ke dalam bahasa Inggeris daripada bahasa Perancis seperti perkataan *rouge*, *measure* dan *treasure* yang kini telah diterimapakai dan berkembang di dalam sistem bahasa Inggeris, sekalipun kategori ini tidak banyak terdapat dalam bahasa Inggeris. Bagi kategori Perubahan Fonem Tanpa Perubahan Fonetik pula, menurut Crowley (1992), dalam bahasa Inggeris, asalnya tidak terdapat bunyi velar nasal fonem /ŋ/, sungguhpun bunyi ini berlaku apabila alofon fonem /n/ terletak sebelum bunyi velar. Misalnya, perkataan 'singer', yang (ketika ini) telah ditulis secara fonemik sebagai /sɪŋə/, pada asalnya disebut sebagai /sɪŋgə/, tetapi secara fonetik nasal tengah mempunyai bunyi sebutan yang sama sebagaimana pada masa ini. Ini merupakan contoh bagi perubahan fonemik (contoh /n/ bertukar kepada /ŋ/) yang tidak melibatkan sebarang perubahan fonetik.

Dalam kajian ini, perbincangan adalah berkaitan perubahan-perubahan fonetik dan fonemik yang berkaitan dengan Kata Serapan bahasa Arab sahaja dan disesuaikan dengan sistem ejaan tulisan Jawi.

(a) Sinkop (*Syncope*)

Menurut Kamus Linguistik (1997), sinkop (*syncope*) bermaksud pengguguran satu atau lebih bunyi atau huruf dari tengah-tengah kata. Menurut Harimurti (1984, 1993) dan M. Muslich (2010), sinkop bermaksud hilangnya satu atau lebih bunyi atau fonem di tengah kata. Menurut Harimurti (1984), bagi Kata Serapan bahasa Arab, perubahan ini terjadi kerana pelesapan bunyi-bunyi pada kedudukan tengah kata dan paling banyak ditemui pada bunyi suprasegmental iaitu bacaan panjang (mad) pada vokal-vokal "a" dan "u". Bunyi suprasegmental yang berupa pemanjangan telah dihilangkan setelah terserap ke dalam bahasa Melayu. Contoh bagi jenis ini ialah hadir - حضير, huruf - حروف dan karib - قريب (Syamsul Hadi, 2003). Ahmad Suherman (2012) menyatakan bahawa penghilangan ini termasuklah huruf yang menggunakan tanda syaddah, iaitu konsonan rangkap/sejajar di tengah perkataan seperti perkataan tawakal (*tawakkal* - توكّل) dan hujah (*hujjah* - حجة).

(b) Apokop (*Apocope*)

Menurut Crowley (1987), apokop (*apocope*) bermaksud "loss of word final vowel". Menurut Gorys Keraf (1997), apokop bermaksud penghilangan sebuah fonem pada akhir kata. Menurut Kamus Linguistik (1997) dan Kamus Dewan (2013), apokop ialah pengguguran satu atau lebih sama ada bunyi atau huruf di hujung kata. Menurut Harimurti (1984), apokop bermaksud pelesapan bunyi di akhir kerana huruf mad. Pelesapan terjadi pada Kata Tunggal dan kata yang disusun menjadi sebuah frasa. Menurut Ahmad Suherman (2012), istilah apokop adalah sama dengan waqaf atau hentian dalam bahasa Arab. Menurut beliau lagi, bagi Kata Serapan bahasa Arab, penghilangan bunyi akhir terjadi pada *ism al-mamdud*, *ism al-manqush*, *ism al-maqshur* dan *ism al-mansub*. Contohnya, perkataan azali (*azaliyy* - ازلي) dan badani (*badaniyy* بدني) (*ism al-Mansub*) dan perkataan anbia (انبياء) dan baqa (بقاء) (*ism al-Mamdud*) yang dibaca tanpa bunyi mad (panjang) di akhir kalimah.

(c) Lenisi (*Lenition*)

Menurut Crowley (1987), "*lenition or weakening generally refers to the sound change from stronger sound to weaker sound*". Kamus Linguistik (1997) mendefinisikan lenisi (lenis) sebagai konsonan yang dihasilkan dengan otot kendur, berbanding dengan fortis. Harimurti (1984) mendefinisikan lenisi dengan pelemahan bunyi yang mana ia merupakan perubahan dari bunyi yang kuat berubah menjadi bunyi yang lemah. Beliau juga menyatakan bahawa bunyi lenisi ialah bunyi yang pada waktu diartikulasikan tidak disertai ketegangan kuat arus (Harimurti, 1993). Menurut Ahmad Suherman (2012), lenisi adalah gejala yang dikenal dalam linguistik berupa fonem yang diartikulasikan secara "lembut" daripada "keras".

(d) Paragog (*Paragoge*)

Paragog (*Paragoge*) ialah penyisipan bunyi bahasa di akhir kata untuk maksud eufoni atau untuk memudahkan sebutan (Kamus Linguistik, 1997). Menurut Harimurti (1984), paragog adalah penambahan bunyi di akhir kata untuk keindahan bunyi atau kemudahan lafal. Penambahan bunyi ini biasanya terjadi pada kedudukan akhir sebuah kata yang berakhir dengan konsonan, dengan penambahan vokal. Bagi Kata Serapan bahasa Arab,

penambahan bunyi vokal akhir ini boleh diperhatikan dalam perkataan *abdi* – عبد (عبد), *ahli* – اهلي (اهل), *ilmu* – علم (علم) dan *nafsu* – نفس (نفس) (Muhammad Abdul Jabbar Beg, 1979). Contoh-contoh yang dikemukakan menunjukkan penambahan bunyi /u/ dan /i/ di akhir perkataan. Menurut Siti Baroroh-Baried (1970), kata-kata yang mengalami penambahan vokal /u/ dan /i/ berkemungkinan berasal daripada bahasa Parsi atau Tamil.

(e) Metatesis (*Metathesis*)

Menurut Kamus Linguistik (1997), metatesis (*metathesis*) ialah perubahan urutan kata dalam ayat, atau urutan bunyi dalam kata yang menyimpang daripada penggunaan biasa. Menurut Kamus Dewan (2013), metatesis ialah perubahan tempat atau kedudukan huruf, suku kata atau bunyi dalam sesuatu kata. Menurut Harimurti (1984), metatesis adalah perubahan letak bunyi atau sukukata dalam perkataan. Menurut Crowley (1987), metatesis ialah "a change that is sometimes called speech error in order of the sounds" dan ia merupakan perubahan dari jenis yang jarang berlaku. Ia tidak melibatkan pengguguran atau penambahan bunyi, atau perubahan dalam bunyi-bunyi tertentu.

(f) *Rephonemicization*

Menurut Crowley, "*rephonemicization*" merupakan perubahan fonem yang biasa berlaku. Menurut beliau, jenis perubahan ini melibatkan penciptaan paten baru yang bertentangan dalam bahasa dengan mengubah beberapa fonem yang sedia ada atau mengubah beberapa fonem yang sedia ada kepada fonem yang baru sepenuhnya. Berbeza dengan jenis "penambahan fonem" iaitu menambah fonem yang baru dalam perkataan bagi fonem yang tiada dalam sistem bahasa, dan "pengguguran fonem" yang bermaksud menggugurkan fonem daripada perkataan yang ada fonem tersebut, "*rephonemicization*" membabitkan perubahan fonem yang telah sedia ada dalam perkataan. Terdapat beberapa jenis *rephonemicization* iaitu *shift*, *merger* dan *split*.

(g) Asimilasi (*Assimilation*)

Menurut Kamus Linguistik (1997), asimilasi (*assimilation*) bermaksud proses dua bunyi yang menjadi sama atau serupa disebabkan oleh pengaruh satu bunyi kepada satu bunyi yang lain. Menurut Crowley (1987), asimilasi ialah "when one sound change that the two sounds end up being more similar to each other in some way". Kamus Dewan (2013) pula mendefinisikan asimilasi sebagai paduan bunyi konsonan. Menurut 'Abd Fattah (dalam Mohd Zaki (2007)), asimilasi (*al-mumathalat*) bermaksud penyesuaian yang berlaku di antara dua huruf yang berdekatan, dengan salah satunya diabaikan bagi mewujudkan keharmonian dalam penyebutan. Menurut Harimurti (1984), asimilasi adalah proses perubahan bunyi yang mengakibatkan mirip atau sama dengan bunyi lain berdekatannya. Weinreich (1970) dalam penerangan tentang peminjaman kata-kata tunggal menyatakan bahawa peminjaman ini melibatkan pengalihan urutan fonem dari satu bahasa ke bahasa yang lain. Contohnya *holy smoke* yang dipinjam daripada bahasa Jerman *holismok* dibentuk dengan peminjaman bunyi secara sepenuhnya.

(h) Epentesis (*Epenthesis*)

Menurut Kamus Linguistik (1997) epentesis (*epenthesis*) bermaksud penyisipan, sama ada satu bunyi atau lebih, atau satu huruf atau lebih ke dalam kata, terutama kata pinjaman supaya sesuai dengan bunyi bahasa peminjam. Menurut Harimurti (1984) epentesis adalah penyisipan bunyi atau huruf dalam kata, terutama kata pinjaman untuk menyesuaikan dengan pola fonologi bahasa pinjaman. Penambahan bunyi berbentuk penyisipan ini sering juga disebut sebagai anaptiksis (Kamus Linguistik, 1997). Penambahan yang paling lazim terjadi adalah penambahan vokal /a/, /i/ dan /u/. Epentesis adalah berbentuk penambahan vokal di antara dua konsonan dan di antara konsonan dan vokal serta penambahan vokal di tengah kata untuk memisahkan dua konsonan. Syamsul Hadi (2003) menyenaraikan contoh epentesis seperti izin - ايدزين , sifat - صيفت , milik - ميلمق dan fikir- فيكير .

OBJEKTIF KAJIAN

Objektif kajian ini adalah seperti yang berikut:

- 1) Mengenal pasti Kata Serapan Bahasa Arab bagi semua aspek perubahan fonetik dan fonemik dalam buku teks Pendidikan Islam.
- 2) Menganalisis kekerapan aspek perubahan fonetik dan fonemik bagi Kata Serapan Bahasa Arab dalam buku teks Pendidikan Islam.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini menggunakan kaedah analisis kandungan untuk menjawab setiap soalan kajian bagi memenuhi kehendak objektif kajian. Analisis Kandungan (*Content Analysis*) didefinisikan oleh Berelson (1952), GAO (1996), Krippendorff (1980) dan Weber (1990) sebagai "satu teknik yang sistematik, boleh direplika bagi memuatkan sebanyak mungkin perkataan (dalam teks) ke dalam kategori-kategori (kandungan) yang lebih terhad berpandukan peraturan eksplisit mengekod". Othman Lebar (2007) menyatakan bahawa analisis kandungan merupakan satu pendekatan yang boleh digunakan dalam kajian untuk menganalisis sebarang jenis teks, sama ada ia berbentuk dokumen, transkrip temu bual atau produk media mahupun temubual peribadi (Cohen, L., 2009) termasuk buku teks (Weber, 1990; Fraenkel, 1990 dan Best 1989).

Analisis kandungan dalam kajian ini menepati kaedah kajian yang telah ditetapkan, iaitu menganalisis isi kandungan buku teks Pendidikan Islam Tahun 1 hingga Tahun 6 Sekolah Rendah sebagai unit analisis kajian untuk menilai aspek-aspek khusus pengejaan Kata Serapan bahasa Arab dari aspek kadar penyerapan dan kadar penggantian fonemik.

Langkah pertama, pengkaji terlebih dahulu membina kategori dan menjalankan proses pengekodan. Menurut Stemler (2001), kemantapan serta bernilainya kajian analisis kandungan adalah bergantung kepada elemen pengekodan (*coding*) dan pengkategorian (*categorizing*). Weber (1990), dalam mendefinisikan perkataan "kategori" berkata: "kategori adalah satu kumpulan perkataan dengan maksud atau konotasi yang sama". Silverman (2006:159) pula menyatakan bahawa dalam analisis kandungan, pengkaji mengembangkan satu set kategori dan kemudian mengira bilangan contoh-contoh yang dikemukakan dalam setiap kategori.

Bagi aspek perubahan fonetik dan fonemik ini, pengkaji menganalisis perkataan dengan menggunakan teori yang dikemukakan oleh Crowley (1987) dan Heah (1989). Mengikut klasifikasi Heah (1989), Perkataan Pinjaman Tulen (*Pure Loanwords*) di dalam kajian ini dikategorikan kepada klasifikasi yang diutarakan oleh Puteri Roslina (2005) yang diadaptasi daripada Heah (1989), iaitu Kata Pinjaman Tanpa Asimilasi (KPTA), Kata Pinjaman Asimilasi Lengkap (KPAL) dan Kata Pinjaman Asimilasi Ortografi (KPAO) sebelum dianalisis kepada beberapa jenis mengikut Kadar Penggantian Fonemik seperti Lenisi, Metatesis, Apokop dan Paragog (Crowley, 1987).

Bagi memenuhi tujuan kajian ini, pengkaji telah membina instrumen kajian yang dinamakan Senarai Semak Kata Serapan Bahasa Arab (SSKSBA) dan juga Borang Analisis Kata Serapan Bahasa Arab (BAKSBA). Kedua-dua instrumen ini dibentuk bagi memudahkan pengkaji menjalankan proses pengumpulan data serta menganalisis data.

1. Senarai Semak Kata Serapan Bahasa Arab (SSKSBA)

Senarai Semak Kata Serapan Bahasa Arab (SSKSBA) ialah satu senarai semak yang mengandungi senarai kategori Kata Serapan yang dikaji di dalam kajian ini berserta kod yang telah ditetapkan. Ia memudahkan pengkaji merujuk dengan pantas dan cepat kategori-kategori Kata Serapan, iaitu Lenisi, Sinkop, Apokop, Epentesis, Paragog dan lain-lain. Senarai Semak ini dinamakan sebagai SSKSBA (1). Pengkaji juga membina satu senarai semak yang kedua iaitu SSKSBA (2). SSKSBA (2) ialah satu senarai semak yang mengandungi senarai Kata Serapan bahasa Arab yang dikumpulkan daripada Kamus Dewan berdasarkan kependekan "Ar" (Arab) di dalam kamus tersebut. SSKSBA (2) ini memudahkan pengkaji membuat rujukan pantas bagi menentukan Kata Serapan bahasa Arab yang ditemui oleh pengkaji di dalam buku teks Pendidikan Islam yang dikaji.

2. Borang Analisis Kata Serapan Bahasa Arab (BAKSBA)

Borang Analisis Kata Serapan Bahasa Arab (BAKSBA) adalah satu borang yang disediakan oleh pengkaji yang mengandungi kategori-kategori yang dinyatakan di dalam bentuk kod. Kod-kod ini memudahkan pengkaji menganalisis Kata-kata Serapan bahasa Arab yang akan dianalisis daripada buku teks yang dinyatakan. Borang ini mengandungi jadual dengan kolum-kolum yang akan ditandakan dengan (/) bagi kategori yang bersesuaian dengan kategori Kata Serapan tersebut.

Dalam BAKSBA, pengkaji membina satu jadual yang mengandungi beberapa lajur utama dengan beberapa lajur mini yang mewakili kategori-kategori yang telah ditetapkan. Pengkaji membahagikan jadual ini kepada dua iaitu

BAKSBA (a) dan BAKSBA (b). Kedua-dua borang ini dibina bagi mengasingkan perkataan mengikut aspek penggantian fonemik. Pengasingan ini dibuat berdasarkan ciri-ciri perkataan yang kemudiannya membezakan kategori. Pengkaji seterusnya melakukan analisis setiap perkataan yang telah direkodkan dengan menjelaskan ciri-ciri perkataan berdasarkan klasifikasi-klasifikasi penggantian fonemik dalam bentuk perenggan. Selain itu, pengkaji turut melihat daripada aspek kekerapan serta jumlah perkataan bagi setiap kategori.

KESAHAN DAN KEBOLEHPERCAYAAN

Bagi memastikan kesahan dan kepercayaan instrumen kajian, pengkaji telah menjalankan beberapa proses. Bagi kesahan instrumen yang telah dibina dalam kajian ini, pengkaji telah melantik dua orang pakar bahasa yang mengesahkan kedua-dua di dalam kajian ini iaitu instrumen Senarai Semak Kata Serapan Bahasa Arab (SSKSBA) dan Borang Analisis Kata Serapan Bahasa Arab (BAKSBA). Bagi tujuan ini, pengkaji telah menyediakan skala Likert lima (5) poin dan mengemukakan kepada pakar-pakar yang telah dilantik bagi menilai instrumen, seterusnya menandakan tahap kesahan melalui skala yang telah ditetapkan. Konstruk-konstruk yang telah disediakan bagi menilai instrumen ialah ketepatan kandungan, ketepatan format, sifat komprehensif instrumen, kecukupan item dan ketekalan kandungan. Kedua-dua pakar bahasa (bahasa Melayu dan bahasa Arab) yang telah ditemui telah bersetuju dengan instrumen-instrumen yang telah disediakan, dan telah menandakan (/) skala 5 bagi empat daripada lima konstruk, dan menandakan (/) skala 4 bagi satu daripada lima konstruk. Peratus yang diperolehi daripada gabungan penilaian kedua-dua pakar ini adalah sebanyak 98%. Berdasarkan kesahan instrumen yang telah diperolehi, pengkaji meyakini terhadap instrumen-instrumen yang telah dibina dan seterusnya dapat meneruskan kajian dengan menggunakan instrumen-instrumen tersebut.

Bagi keperluan kebolehppercayaan, pengkaji telah melaksanakan semakan *Inter-raters/coders* bertujuan untuk memastikan konsistensi item-item yang telah dibina dalam instrumen kajian semasa melaksanakan semakan dan penandaan Kata Serapan bahasa Arab di dalam buku teks. Pelaksanaannya melibatkan prosedur menguji kesemua item-item dalam senarai kod semakan di bawah Kategori Utama, Subkategori dan Sub-subkategori perkataan. Item-item tersebut diberi penelitian dan penilaian agar tercapai kesempurnaan input item-item binaan di bawah setiap kategori perkataan serta mengelak sebarang pertindihan, ketidaksesuaian dan keraguan maklumat-maklumat yang dibina disamping meninjau pandangan dan cadangan memantapkan binaan item-item tersebut.

Bagi memenuhi keperluan dalam semakan *inter-rater/coders*, seramai dua orang guru mata pelajaran Pendidikan Islam (termasuk pengkaji) meneliti dan menguji instrumen Borang Analisis Kata Serapan Bahasa Arab (BAKSBA) melalui Senarai Semak Kata Serapan Bahasa Arab (SSKSBA). Setiap penguji telah menguji 110 Kata Serapan bahasa Arab berpandukan SSKSBA yang disertakan bagi menentukan klasifikasi setiap Kata Serapan bahasa Arab yang disediakan. Hasil penelitian dan pengujian kedua-dua penguji diproses untuk menilai peratus persamaan di antara dua orang *raters/coders* tersebut.

Berdasarkan penilaian dua orang *inter-coders* tersebut, pengkaji telah mendapatkan nilai kebolehppercayaan instrumen tersebut, iaitu penguji pertama dan kedua telah memperolehi 92% persamaan dalam pengujian Kata Serapan bahasa Arab bagi kebolehppercayaan instrumen tersebut. Ini menunjukkan kebolehppercayaan instrumen yang digunakan dalam kajian ini adalah tinggi. Dalam pelaksanaan proses *intra raters/coders*, dua orang guru Pendidikan Islam yang diakui kepakarannya dalam bidang Kata Serapan bahasa Arab. Semakan ke atas ketiga-tiga klasifikasi Kata Serapan bahasa Arab yang sama dijalankan secara berasingan dalam jangka masa tertentu. Hasil semakan diteliti dan diproses nilai peratus persetujuan di antara kedua-dua semakan tersebut bagi melihat ketekalan pemarkahannya dan kemandapan instrumen kajian dalam pelaksanaan penyelidikan.

Hasil semakan *intra-coders*, pengkaji mendapati tahap kebolehppercayaan instrumen adalah tinggi. Ini adalah kerana kedua-dua fasa pengujian bagi kedua-dua penguji telah menunjukkan hasil (peratusan) yang hampir sama, iaitu bagi penguji yang dilantik adalah sebanyak 88%, manakala pengkaji sendiri adalah sebanyak 91%. Tegasnya, strategi pengujian kod menerusi dua tindakan ini diyakini dapat memberi jaminan keutuhan kajian sebagai alat pengukur yang sah khususnya bagi kajian ini secara menyeluruh.

DAPATAN DAN PERBINCANGAN

Kata Serapan Bahasa Arab Berdasarkan Perubahan Fonetik dan Fonemik Dalam Buku Teks Pendidikan Islam

Perbincangan aspek perubahan fonetik dan fonemik ini berdasarkan kategori-kategori yang dinyatakan berikut.

(I) Lenisi (*Lenition*)

Lenisi (*lenition*) bermaksud “pelemahan” (*weakening*), secara umumnya ia merujuk kepada perubahan bunyi daripada bunyi yang kuat kepada bunyi yang lemah (*generally refers to sound change from strong sound to weaker sound*) (Crowley, 1992). Menurut Kamus Dewan (2013) dan Kamus Linguistik (1997), lenisi (lenis) didefinisikan sebagai konsonan yang dihasilkan dengan otot yang kendur. Berdasarkan analisis, huruf-huruf yang yang disebut dengan bunyi yang “lemah” boleh diperhatikan berdasarkan contoh-contoh yang berikut:

Jadual 1.1

Kata Serapan Bahasa Arab daripada Aspek Perubahan Fonetik dan Fonemik: Lenisi

Tahun	Kata Serapan (Buku Teks)	Perkataan B. Arab	Transliterasi	Sebutan (Daftar Kata)
Tahun 1	قِصَّة	قِصَّة	<i>qisṣah</i>	[ki.sah]
	نَصِيحَات	نَصِيحَة	<i>naṣiḥat</i>	[na.si.hat]
Tahun 2	حِسَاب	حِسَاب	<i>ḥisab</i>	[hi.sab]
	شَرَط	شَرَط	<i>sharaṭ</i>	[sya.rat]
Tahun 3	صَبْر	صَبْر	<i>ṣabar</i>	[sa.bar]
	وَحْي	وَحْي	<i>wahyū</i>	[wah.yu]
Tahun 4	مُصِيبَة	مُصِيبَة	<i>muṣiḥah</i>	[mu.si.bah]
	حَيَوَان	حَيَوَان	<i>ḥaiwan</i>	[hai.wan]
Tahun 5	إِخْلَاص	إِخْلَاص	<i>ikhlaṣ</i>	[ikh.las]
	صِحَّة	صِحَّة	<i>ṣiḥḥah</i>	[si.hat]
Tahun 6	حَاصِل	حَاصِل	<i>ḥaṣil</i>	[ha.sil]
	رُوح	رُوح	<i>ruh</i>	[roh]

Contoh-contoh Kata Serapan dalam Jadual 1.1 di atas memperlihatkan sebutan huruf-huruf yang “lemah” dalam bahasa Melayu (berdasarkan “sebutan” dalam Daftar Kata Bahasa Melayu Rumi-Sebutan-Jawi) berbanding sebutan asalnya dalam bahasa Arab. Misalnya perkataan “kisah”, “nasihat” dan “sabar”. Ketiga-tiga perkataan ini menggunakan huruf “sad” (ص) dan demikian disebut dengan bunyi “ ṣ ” dalam bahasa Arab. Namun, dalam penyebutan bahasa Melayu, perkataan-perkataan ini disebut dengan sebutan yang lebih lemah, iaitu dengan menggunakan huruf “s”. Bagi perkataan “haiwan”, “wahyu”, “hasil” dan “roh”, perkataan-perkataan ini menggunakan huruf “ha” (ح) yang sepatutnya disebut sebagai “ḥ”. Namun, dalam penyebutan bahasa Melayu, huruf-huruf “ha” dalam perkataan-perkataan ini disebut dengan menggunakan huruf “h” yang relatifnya lebih lemah. Begitu juga perkataan “syarat” yang menggunakan huruf “tho” (ط). Dalam bahasa Arab, huruf “tho” dibunyikan dengan huruf “ṭ”. Namun, dalam penyebutan bahasa Melayu, ia disebut dengan huruf “t”.

Menurut Ahmad Suherman (2012), lenisi adalah gejala yang dikenal dalam linguistik berupa fonem yang diartikulasikan secara “lembut” daripada “keras”. Menurut beliau lagi, terdapat bunyi-bunyi yang relatifnya lebih kuat dan ada bunyi-bunyi yang relatif lebih lemah dari bunyi lainnya, bunyi-bunyi bersuara dianggap sebagai bunyi-bunyi yang lebih kuat daripada bunyi tak bersuara. Bunyi-bunyi hambat lebih kuat daripada bunyi kontinuan. Konsonan lebih kuat daripada semivokal. Bunyi oral lebih kuat daripada bunyi glotal, vokal depan dan belakang lebih kuat daripada vokal pusat. Contoh-contoh perubahan bunyi jenis ini adalah seperti perkataan reda kepada rela. Dalam contoh ini, terdapat dua pelemahan iaitu bunyi /i/ menjadi bunyi /e/ dan bunyi /dh/ menjadi bunyi /l/. Contoh-contoh lain boleh dikenal pasti melalui “Sebutan” dalam Daftar Kata Bahasa Melayu yang mana beberapa fonem Arab yang asalnya bersifat “keras” telah dibunyikan dengan “lembut” seperti fonem “ص” pada perkataan sihat - صِيحَة, sabar - صَبْر dan musibah - مُصِيبَة disebut dengan bunyi fonem “s”. Sifat-sifat lenisi ini turut dibincangkan dalam penulisan Muhammad Abdul Jabbar Beg (1979) bagi perubahan bunyi fonem qaf (ق)

seperti kubah - قبة dan kaedah - قاعده, bunyi fonem dzal (ذ) seperti lazat - لذة dan tazkirah - تذكرة, terdapat bunyi-bunyi yang relatifnya lebih kuat dan ada bunyi-bunyi yang relatif lebih lemah dari bunyi lainnya, bunyi-bunyi bersuara dianggap sebagai bunyi-bunyi yang lebih kuat daripada bunyi tak bersuara. Bunyi-bunyi hambat lebih kuat daripada bunyi kontinuan. Konsonan lebih kuat daripada semivokal. Bunyi oral lebih kuat daripada bunyi glotal, vokal depan dan belakang lebih kuat daripada vokal pusat. Contoh-contoh perubahan bunyi jenis ini adalah seperti perkataan reda kepada rela. Dalam contoh ini, terdapat dua pelemahan iaitu bunyi /i/ menjadi bunyi /e/ dan bunyi /dh/ menjadi bunyi /l/. Contoh-contoh lain boleh dikenal pasti melalui "Sebutan" dalam Daftar Kata Bahasa Melayu yang mana beberapa fonem Arab yang asalnya bersifat "keras" telah dibunyikan dengan "lembut" seperti fonem "ص" pada perkataan sihat - صيحت, sabar - صبر dan musibah - مصيبه disebut dengan bunyi fonem "س". Sifat-sifat lenisi ini turut dibincangkan dalam penulisan Muhammad Abdul Jabbar Beg (1979) bagi perubahan bunyi fonem qaf (ق) seperti kubah - قبة dan kaedah - قاعده, bunyi fonem dzal (ذ) seperti lazat - لذة dan tazkirah - تذكرة

Jika dilihat dari aspek Kadar Penggantian Fonemik (Heah, 1989 dan Puteri Roslina, 2005), Kata-kata Serapan dalam kategori Lenisi ini adalah termasuk dalam kategori Kata Pinjaman Asimilasi Lengkap (KPAL). Kata Pinjaman Asimilasi Lengkap (KPAL) adalah kategori Kata Serapan yang terhasil melalui "penyesuaian ortografi" dan "tidak mudah dikenal pasti asalnya, yakni model bahasa yang dipinjam" (Puteri Roslina, 2005). Kata Serapan kategori Lenisi ini terdiri daripada dua kategori perubahan dalam KPAL, iaitu (i) perubahan pada bunyi dan ejaan, dan (ii) perubahan pada bunyi sahaja. Berdasarkan Jadual 1.1 di atas, Kata-kata Serapan yang mengalami perubahan bunyi dan ejaan (kategori (i)) ialah perkataan "hasil", "nasihat", "kisah" dan "musibah". Manakala Kata-kata Serapan yang mengalami perubahan bunyi sahaja (kategori (ii)) ialah "hisab", "syarat", "sabar", "wahyu", "ikhlas", "haiwan" dan "roh".

(II) Sinkop (*Syncope*)

Sinkop (*syncope*) bermaksud pengguguran vokal di tengah kata (*syncope refers to the loss of vowels in the middle of words*) (Crowley, 1987). Ia termasuklah pengguguran gugusan konsonan di tengah perkataan bagi bahasa yang tidak menggunakan gugusan konsonan tersebut. Menurut Harimurti (1984), sinkop bermaksud hilangnya bunyi di tengah kata. Bagi Kata Serapan bahasa Arab, menurut beliau, perubahan ini terjadi kerana pelesapan bunyi-bunyi pada kedudukan tengah kata dan paling banyak ditemui pada bunyi suprasegmental iaitu bacaan panjang (mad) pada vokal-vokal "a" dan "u". Maksudnya, bunyi suprasegmental yang berupa pemanjangan telah dihilangkan setelah terserap ke dalam bahasa Melayu. Contoh-contoh Kata Serapan bahasa Arab bagi kategori Sinkop boleh diperhatikan dalam contoh-contoh di bawah:

Jadual 1.2

Kata Serapan Bahasa Arab daripada Aspek Perubahan Fonetik dan Fonemik: Sinkop

Tahun	Kata Serapan (Buku Teks)	Perkataan B. Arab	Transliterasi	Sebutan (Daftar Kata)
Tahun 1	جواب	جواب	jawaab	[ja.wab]
Tahun 2	عبادة معمور ظالم	عبادة معمور ظالم	ibaadah maʿmuur dzolim	[i.ba.dah] [mak.mur] [za.lim]
Tahun 3	صحابة تمت	صحابية تامة	shohabah tammah	[sa.ha.bat] [ta.mat]
Tahun 4	مصيبة اخيرة	مصيبة اخيرة	muṣibah akhirah	[mu.si.bah] [a.khi.rat]
Tahun 5	سفاضة تنوين	سفاضة تنوين	syafaah tanwin	[sya.fa.at] [tan.win]
Tahun 6	دليل	دليل	dalil	[da.lil]

Hasil analisis terhadap contoh-contoh Kata Serapan dalam Jadual 1.2 di atas mendapati bahawa perkataan bahasa Arab tersebut disebut dengan pemanjangan bagi vokal "alif", "wau" dan "ya". Namun begitu, bagi bahasa Melayu, tiada fungsi pemanjangan bagi vokal. Sebaliknya, ia bagi membunyikan sukukata. Contohnya, bagi perkataan "jawab", "ibadah" dan "sahabat", ketiga-tiga perkataan ini disebut dengan pemanjangan bagi huruf-huruf yang terletak sebelum huruf "alif", iaitu "wa" bagi perkataan "jawab", sukukata "ba" bagi perkataan "ibadah" dan "ha" bagi perkataan "sahabat" yang kesemuanya disebut dengan panjang. Bagi perkataan "akhirat", "tanwin" dan "dalil", perkataan-perkataan ini dibaca panjang bagi huruf-huruf yang sebelum huruf "ya", iaitu huruf "kh" bagi akhirat, huruf "w" bagi perkataan tanwin dan huruf "i" bagi perkataan dalil. Bagi perkataan bahasa Arab yang mengandungi gugusan konsonan di tengah seperti perkataan "ta'ajjub", bahasa Melayu telah menggugurkan satu daripada gugusan konsonan di tengah perkataan tersebut dan menjadikan ejaannya kepada "takjub".

Dari Kadar Penggantian Fonemik (Heah, 1989 dan Puteri Roslina, 2005), Kata-kata Serapan dalam kategori Sinkop adalah perkataan-perkataan yang termasuk dalam kategori Kata Pinjaman Asimilasi Lengkap (KPAL). Ini adalah kerana perkataan-perkataan ini telah mengalami perubahan bunyi, selain daripada perubahan ejaan bagi sesetengah kata. Bagi Kata Serapan yang mengalami perubahan bunyi sahaja ialah seperti perkataan "jawab", "ibadah", "makmur", "akhirat", "syafaat", "tanwin" dan "dalil". Manakala perkataan yang mengalami perubahan bunyi dan ejaan ialah perkataan "zalim", "sahabat" dan "tamat".

(III) Apokop (*Apocope*)

Menurut Crowley (1987), apokop bermaksud "*loss of word final vowel*". Menurut Gorys Keraf (1997), apokop bermaksud penghilangan sebuah fonem pada akhir kata. Menurut Kamus Linguistik (1997) dan Kamus Dewan (2013), apokop ialah pengguguran satu atau lebih sama ada bunyi atau huruf di hujung kata. Berdasarkan analisis buku teks, contoh-contoh apokop boleh dilihat dalam jadual di bawah:

Jadual 1.3

Kata Serapan Bahasa Arab daripada Aspek Perubahan Fonetik dan Fonemik: Apokop

Tahun	Kata Serapan (Buku Teks)	Perkataan B. Arab	Transliterasi	Sebutan (Daftar Kata)
	جسماني	جسماني	<i>jasmaniyy</i>	[jas.ma.ni]
Tahun 1	روحاني	روحاني	<i>ruhaniyy</i>	[ro.ha.ni]
Tahun 2	خط	خط	<i>khaṭṭ</i>	[khat]
Tahun 3	خط	خط	<i>khaṭṭ</i>	[khat]
	جين	جن	<i>jinn</i>	[jin]
Tahun 4	ازلي	ازلي	<i>azaliyy</i>	[a.za.li]
	حقي	حقي	<i>ḥaqq</i>	[hak]
Tahun 5	جين	جن	<i>jinn</i>	[jin]
	نبي	نبي	<i>nabiyy</i>	[na.bi]
Tahun 6	عقلي	عقلي	<i>ʿaqliyy</i>	[ʿa.q.li]

Berdasarkan analisis dalam Jadual 1.3 di atas, didapati bahawa "penghilangan" fonem atau bunyi di akhir kata terdapat dalam beberapa bentuk. Berdasarkan jadual di atas, penghilangan fonem atau bunyi terdapat dalam perkataan yang mengandungi tambahan huruf "ya" di akhir perkataan yang dinamakan sebagai "*ya' un-nisbah*". "*Ya' un-nisbah*" ialah gugusan huruf "ya" tanpa titik di akhir kata. Di dalam bahasa Arab, huruf "*ya' un-nisbah*" yang terdapat dalam sesuatu perkataan itu dibaca dan dibunyikan dengan menggandakan huruf "ya" tersebut (biasanya dengan memakai tanda tasydid). Namun, bagi penyebutan perkataan yang sama dalam bahasa Melayu, perkataan tersebut disebut dengan menghilangkan bunyi "*ya' un-nisbah*" tersebut. Contoh-contoh perkataan yang mengandungi "*ya' un-nisbah*" ialah *jasmaniyy*, *ruhaniyy* dan *azaliyy*.

Begitu juga perkataan-perkataan lain yang menggunakan tasydid dalam huruf yang terakhir seperti perkataan *khat*, *jin* dan *hak*. Dalam bahasa Arab, perkataan-perkataan ini disebut secara bertasydid bagi huruf-huruf yang

terdapat di akhir perkataan. Namun, dalam penyebutan bahasa Melayu, huruf yang mengandungi tanda tasydid tersebut dihilangkan bunyi tasydid tersebut.

Berdasarkan analisis dari aspek Kadar Penggantian Fonemik (Heah, 1987 dan Puteri Roslina, 2005), Kata-kata Serapan kategori Apokop adalah Kata Serapan yang termasuk dalam kategori Kata Pinjaman Asimilasi Lengkap (KPAL). Ini adalah kerana perkataan-perkataan dalam kategori ini mengalami perubahan bunyi, iaitu bunyi panjang (kerana huruf mad) telah dipendekkan bunyi sebutannya. Ini adalah kerana dalam bahasa Melayu, tiada sistem pemanjangan bunyi sebutan. Berdasarkan Jadual 1.3 di atas, Kata-kata Serapan yang mengalami perubahan bunyi sahaja (tanpa perubahan ejaan) ialah perkataan "jasmani", "rohani", "khat", "azali", "hak", "nabi" dan "aqli". Manakala Kata Serapan yang mengalami perubahan bunyi dan ejaan ialah perkataan "jin".

(IV) Epentesis (*Ephentesis*)

Epentesis (*epenthesis*) bermaksud penyisipan, sama ada satu bunyi atau lebih, atau satu huruf atau lebih ke dalam kata, terutamanya dalam kata pinjaman supaya sesuai dengan bunyi bahasa peminjam (1997). Menurut Harimurti (1984), epentesis adalah penyisipan bunyi ke dalam kata, terutama Kata Pinjaman untuk menyesuaikan dengan pola fonologis bahasa peminjam. Contoh-contoh Kata Serapan yang dikategorikan sebagai epentesis adalah seperti berikut:

Jadual 1.4

Kata Serapan Bahasa Arab daripada Aspek Perubahan Fonetik dan Fonemik: Epentesis

Tahun	Kata Serapan (Buku Teks)	Perkataan B. Arab	Sebutan (Daftar Kata)	Sisipan Fonem
Tahun 1	فائدة	فائدة	[fa.e.dah]	ي
	واجه	وجه	[wa.jah]	ا
Tahun 2	رجوع	رجوع	[ru.juk]	و
	إذن	أذن	[i.zin]	ي
Tahun 3	عمور	عمر	[u.mur]/[ʕu.mur]	و
	عادل	عدل	[ʕa.dil]/[a.dil]	ي
Tahun 4	حاصل	حاصل	[ha.sil]	ي
	جنيس	جنس	[je.nis]	ي
Tahun 5	زينا	زنا	[zi.na]	ي
	قبر	قبر	[ku.bur]	و
Tahun 6	كافير	كافر	[ka.fir]	ي
	جمله	جملة	[jum.lah]	

Berdasarkan analisis dalam Jadual 1.4 di atas, Kata-kata Serapan yang dipaparkan mempunyai perbezaan ejaannya berbanding ejaan asal dalam bahasa Arab. Contoh-contoh di atas menunjukkan penyisipan fonem "alif", "wau" dan "ya" sebagai vokal bagi perkataan-perkataan daripada bahasa Arab. Misalnya perkataan "faedah", "hasil" dan "izin" yang menyisipkan huruf "ya" dalam perkataan bagi memisahkan konsonan. Perkataan "rujuk", "umur" dan "kubur" pula menyisipkan fonem "wau" dalam perkataan, dan perkataan "wajah" pula menyisipkan huruf "alif" bagi membunyikan konsonan.

Kata-kata Serapan bagi kategori epentesis ini adalah merupakan Kata-kata Serapan yang tergolong dalam kategori Kata Pinjaman Asimilasi Lengkap (KPAL) dan sebahagian lagi tergolong dalam kategori Kata Pinjaman Asimilasi Ortografi (KPAO) menurut klasifikasi Kadar Penggantian Fonemik (Heah, 1989 dan Puteri Roslina, 2005).

Kategori KPAO ialah kategori perkataan yang hanya mengalami perubahan ejaan, tetapi tidak berubah dari segi bunyi. Berdasarkan Jadual 1.4 di atas, Kata-kata Serapan yang tergolong dalam kategori KPAL ialah perkataan "faedah", "wajah", "rujuk", "hasil" dan "kafir".. Manakala Kata-kata Serapan yang tergolong dalam kategori KPAO ialah perkataan "zina", "jumlah", "adil" dan "umur" (kedua-dua perkataan yang terakhir ini diberi dua kaedah penyebutan).

(V) Paragog (Paragogue)

Menurut Harimurti (1984), paragog ialah penambahan bunyi di akhir kata untuk keindahan bunyi atau kemudahan sebutan. Berdasarkan definisi-definisi tersebut, Kata-kata Serapan bahasa Arab bagi kategori paragog dikemukakan dalam jadual di bawah:

Jadual 1.5

Kata Serapan Bahasa Arab daripada Aspek Perubahan Fonetik dan Fonemik: Paragog

Tahun	Kata Serapan (Buku Teks)	Perkataan B. Arab	Transliterasi	Sebutan (Daftar Kata)
Tahun 1	وَقْتُ عِلْمُو	وَقْتُ عِلْم	<i>waqt</i> <i>ʕilm</i>	[waʔ.tu] [ʕil.mu]/[il.mu]
Tahun 2	نَفْسُو مَاتِي	نَفْس مَات	<i>nafs</i> <i>mat</i>	[naf.su] [ma.ti]
Tahun 3	مَاتِي رِزْقِي	مَات رِزْق	<i>mat</i> <i>rizq</i>	[ma.ti] [re.ze.ki]
Tahun 4	عِلْمُو رِزْقِي	عِلْم رِزْق	<i>ʕilm</i> <i>rizq</i>	[ʕil.mu]/[il.mu] [re.ze.ki]
Tahun 5	نَفْسُو وَقْتُ	نَفْس وَقْتُ	<i>nafs</i> <i>waqt</i>	[naf.su] [waʔ.tu]
Tahun 6	رِزْقِي عِلْمُو	رِزْق عِلْمُو	<i>rizq</i> <i>ʕilm</i>	[re.ze.ki] [ʕil.mu]

Berdasarkan analisis dalam Jadual 1.5 di atas, dapat dilihat bahawa Kata-kata Serapan yang dikemukakan telah memasukkan fonem di hujung perkataan. Fonem-fonem tersebut merupakan vokal bagi huruf "a", "i" dan "u". Misalnya perkataan waktu, ilmu dan nafsu, perkataan-perkataan ini memasukkan huruf "wau" di hujung perkataan. Manakala perkataan mati dan rezeki memasukkan huruf "ya" di hujung perkataan.

Berdasarkan analisis dari aspek Kadar Penggantian Fonemik (Heah, 1989 dan Puteri Roslina, 2005), Kata-kata Serapan dalam kategori Paragog ini tergolong dalam kategori KPAL, iaitu perkataan-perkataan mengalami perubahan ejaan dan bunyi. Misalnya, perkataan "waktu", dalam bahasa Arab, perkataan ini dieja tanpa huruf "wau" di hujung perkataan, dan disebut dengan sebutan "*waqt*", perkataan "ilmu" dalam bahasa Arab dieja tanpa huruf "wau" di hujung perkataan dan disebut dengan "*ʕilm*". Perkataan "rezeki" dieja tanpa huruf "ya" di hujung perkataan, dan disebut dengan "*rizq*". Jika diperincikan, perkataan "waktu" dan perkataan "ilmu" diberi dua pilihan sebutan, iaitu sama ada ingin disebut dengan mengekalkan bunyi sebutannya dalam bahasa Arab, iaitu dengan membunyikan bunyi sebenar huruf "qaf" (waktu) dan "ain" (ilmu), atau menyebut perkataan tersebut dengan bunyi sebutan bahasa Melayu.

(VI) Rephonemization

Menurut Crowley (1992), *rephonemization* adalah penciptaan paten baru dalam bahasa dengan mengubah fonem atau fonem-fonem yang sedia ada (*creation of a new pattern of oppositions in a language by simply changing around some of the existing phonemes*).

Berdasarkan definisi yang diberi oleh Crowley (1992) di atas, pengkaji merumuskan bahawa terdapat dua kategori *rephonemization* dalam Kata Serapan bahasa Arab, iaitu (i) perubahan fonem bagi perkataan-perkataan yang telah sebatu terserap dalam bahasa Melayu, dan (ii) perubahan fonem ta' marbutah di hujung perkataan. Bagi kategori yang pertama, iaitu perubahan fonem bagi perkataan-perkataan yang telah sebatu dalam bahasa Melayu, hanya terdapat beberapa perkataan bagi kategori ini. Perkataan-perkataan tersebut ialah perkataan kertas, sabun, petua, peduli, rela (PUEJBM, 2000) dan istilah. Perubahan tersebut digambarkan dalam jadual di bawah:

Jadual 1.6

Kata Serapan Bahasa Arab daripada Aspek Perubahan Fonetik dan Fonemik: Rephonemization

Tahun	Kata Serapan (Buku Teks)	Perkataan B. Arab	Transliterasi	Sebutan (Daftar Kata)
Tahun 1	سلسيله تهنيته	سلسلة تهنئة	<i>silsilah</i> <i>tahniah</i>	[sa.la.si.lah] [tah.ni.ah]
Tahun 2	سابون كرتس	صابون قرطاس	<i>sobun</i> <i>qirtos</i>	[sa.bun] [ker.tas]
Tahun 3	معلومت زياره	معلومة زيارة	<i>maʿlumah</i> <i>ziarah</i>	[mak.lu.mat] [zia.rah]
Tahun 4	كلمه خيانة	كلمة خيانة	<i>kalimah</i> <i>khianat</i>	[ka.li.mah] [khia.nat]
Tahun 5	دهشت مرواه	دهشة مروءة	<i>dahsyah</i> <i>maruah</i>	[dah.syat] [ma.ru.ah]
Tahun 6	مسئله استاذة	مسألة استاذة	<i>masalah</i> <i>ustazah</i>	[ma.sa.lah] [us.ta.zah]

Jadual 1.6 di atas menunjukkan contoh-contoh Kata-kata Serapan bahasa Arab yang dikategorikan sebagai *rephonemization*, iaitu penciptaan fonem baru dalam perkataan bagi fonem yang sedia ada. Misalnya bagi contoh perkataan Tahun 1, perkataan "salasilah" dan "tahniah" telah diubah fonem ta' marbutah kepada huruf "ha". Bagi Tahun 2, iaitu perkataan "kertas" dan "sabun", fonem (konsonan) qaf bagi perkataan "kertas" telah ditukar kepada konsonan "ka". Bagi perkataan "sabun", konsonan "so" telah ditukar kepada konsonan "si". Kedua-dua huruf konsonan ini merupakan konsonan Arab yang telah ditukar kepada konsonan lain yang lebih lemah bunyi sebutannya bagi disesuaikan dengan bunyi sebutan Melayu. Manakala perkataan "istilah" yang dieja dengan menggunakan huruf "so" dan "ha" telah ditukar kepada konsonan "si" dan "ha" yang lebih lemah sebutannya. Ketiga-tiga contoh yang dikemukakan ini telah berubah fonem bagi konsonan dalam perkataan-perkataan tersebut dan disesuaikan dengan bunyi sebutan bahasa Melayu. Disebabkan pertukaran konsonan-konsonan kepada sebutan bahasa Melayu, maka perkataan-perkataan ini adalah sukar dikenali sebagai perkataan bahasa Arab disebabkan penyesuaian yang telah dilakukan.

Contoh-contoh Kata Serapan yang lain bagi kategori *rephonemization* ialah perubahan huruf ta' marbutah kepada huruf ha atau huruf ta' maftuhah. Misalnya perkataan "ziarah", "maruah", "masalah" dan "ustazah", perkataan-perkataan ini telah diubah fonem ta' marbutah (dalam ejaan bahasa Arab) kepada huruf ha bagi

membunyikan huruf "h". Bagi Kata Serapan "maklumat", "khianat" dan "dahsyat", perkataan-perkataan ini telah diubah fonem ta' marbutah (dalam bahasa Arab) kepada fonem ta' maftuhah bagi membunyikan huruf "t". Contoh-contoh lain bagi kategori ini ialah perkataan akibat- عاقبة (عقيبة) dan misal - مثل (مثال).

(VIII) Asimilasi (*Assimilation*)

Menurut Crowley (1992), asimilasi ialah "when one sound change that the two sounds end up being more similar to each other in some way". Menurut 'Abd Fattah (dalam Mohd Zaki (2007)), asimilasi (*al-mumathalat*) bermaksud penyesuaian yang berlaku di antara dua huruf yang berdekatan, dengan salah satunya diabaikan bagi mewujudkan keharmonian dalam penyebutan. Perubahan bunyi ini biasanya disebabkan oleh pengaruh bunyi lain iaitu jika sesuatu bunyi itu menyebabkan bunyi lain berubah sehingga dua bunyi tersebut menjadi hampir sama atau mirip satu sama lain. Antara contoh untuk perubahan jenis asimilasi ialah perkataan mungkar, engkar dan mungkin. Bunyi /n/ pada perkataan mungkar (منكر) dan engkar (انكر) telah berubah menjadi /ng/ iaitu ايغكر, مانوغيكر,, manakala bunyi /m/ pada perkataan mungkin (ممکن) telah berubah menjadi /ng/ iaitu mungkin. Menurut Za'ba (1965), perkataan mungkar, engkar dan mungkin telah mengalami perubahan ejaan daripada ejaan asal dalam bahasa Arab (Muhammad Abdul Jabbar Beg, 1979).

Berdasarkan kajian yang dijalankan oleh Syamsul Hadi (2003), beliau menyatakan bahawa contoh Kata Serapan bahasa Arab yang dikategorikan sebagai asimilasi ialah perkataan "mungkin" dan "mungkar". Menurut beliau, huruf "m" dalam perkataan "mungkin" (ممکن) dan huruf "n" dalam perkataan "mungkar" (منكر) berubah menjadi bunyi /ng/ kerana pengaruh bunyi /k/ yang merupakan bunyi dorso-velar bunyi /m/ dan bunyi /n/ berubah menjadi bunyi /k/ yang juga merupakan bunyi dorso-velar. Perubahan dari /m/ dan /n/ masih mempertahankan ciri-ciri asal bunyi perkataan tersebut.

Penganalisan dari aspek Kadar Penggantian Fonemik (Heah, 1989 dan Puteri Roslina, 2005), Kata-kata Serapan dalam kategori ini memenuhi ciri kategori Kata Pinjaman Asimilasi Ortografi (KPAO), iaitu "perkataan-perkataan disesuaikan ejaannya dalam bahasa Melayu, tetapi sebutannya masih lagi sama dalam bahasa asing" (Puteri Roslina, 2005). Kedua-dua perkataan yang dinyatakan di atas mengekalkan bunyi asalnya dalam bahasa Arab, tetapi berubah ejaannya dalam penulisan Jawi bahasa Melayu.

(VIII) Metatesis (*Metathesis*)

Menurut Kamus Linguistik (1997), metatesis ialah perubahan urutan kata dalam ayat, atau urutan bunyi dalam kata yang menyimpang daripada penggunaan biasa. Menurut Crowley (1992), perubahan yang dikenali sebagai metatesis adalah perubahan dari jenis yang jarang berlaku. Ia tidak melibatkan pengguguran atau penambahan bunyi, atau perubahan dalam bunyi-bunyi tertentu. Sebaliknya, ia adalah satu perubahan yang disebut sebagai "simply a change in the order of the sounds". Beliau telah memberi contoh perkataan "relevant" dan berkata "if someone mispronounces the word 'relevant' as 'revelant', this an example of metathesis".

Menurut Syamsul Hadi (2003) dalam kajiannya terhadap Kata Serapan bahasa Arab di Indonesia, beliau menyatakan bahawa Kata Serapan dalam kategori ini sangat sedikit ditemui, dan satu-satunya contoh Kata Serapan bahasa Arab bagi kategori metatesis ialah perkataan "seluar". Menurut beliau, perkataan "seluar" dalam bahasa Melayu adalah berasal daripada perkataan "sirwal" dalam bahasa Arab bagi maksud yang sama. Perkataan *sirwal* ini telah mengalami perubahan susunan huruf sehingga disebut sebagai seluar dalam bahasa Melayu. Berdasarkan pemerhatian serta penemuan pengkaji, pengkaji telah mengkategorikan perkataan "mesyuarat" yang berasal daripada perkataan Arab "musyawarah" sebagai satu contoh metatesis dalam buku teks Pendidikan Islam Sekolah Rendah.

Kekerapan Kata Serapan Bahasa Arab dalam Buku Teks Pendidikan Islam daripada Aspek Perubahan Fonetik dan Fonemik

Perkataan-perkataan ini telah dianalisis dari aspek kuantitatif, dan hasil analisis digambarkan melalui jadual di bawah:

Jadual 1.7

Analisis Kekerapan dan Peratus Kata Serapan Bahasa Arab dalam Buku Teks Pendidikan Islam Sekolah Rendah daripada Aspek Perubahan Fonetik dan Fonemik

KATEGORI PERUBAHAN FONETIK DAN FONEMIK	THN 1	THN2	THN 3	THN 4	THN 5	THN 6	JUMLAH (%)
	KS (%)	KS (%)	KS (%)	KS (%)	KS (%)	KS (%)	
LENISI	17 (18)	19 (12)	18 (13.8)	25 (14.6)	57 (26)	55 (26)	191 (19.4)
SINKOP	42 (45)	78 (49.6)	63 (48)	77 (45)	92 (42)	99 (47)	451 (46.0)
APOKOP	9 (9.7)	3 (1.9)	7 (5.3)	9 (5.2)	9 (4)	8 (3.8)	45 (4.6)
EPENTESIS	14 (15)	26 (16.5)	16 (12)	30 (17.5)	29 (13)	28 (13)	143 (14.6)
PARAGOG	3 (3)	8 (5)	4 (3)	5 (2.9)	1 (0.4)	4 (1.9)	25 (2.6)
REPHONEMIZATION	8 (8.6)	23 (14.6)	21 (16)	25 (14.6)	30 (13.7)	17 (8)	124 (12.7)
METATESIS	-	-	1 (0.7)	-	-	-	1 (0.1)
ASIMILASI	-	-	1 (0.7)	1 (0.6)	-	-	2 (0.2)
JUMLAH	93 (9.4)	157 (16)	130 (13.2)	171 (17.4)	218 (22.2)	211 (21.5)	980 (100)

Sebagaimana yang telah dinyatakan dalam metodologi kajian, pengkaji menganalisis Kata Serapan bahasa Arab dari aspek perubahan fonetik dan fonemik berpandukan "Sebutan" perkataan yang disertakan bersama-sama dengan ejaan perkataan dalam Daftar Kata Bahasa Melayu Rumi-Sebutan-Jawi (DKBM).

Berdasarkan rujukan dan perbandingan dalam daftar kata (DKBM) serta analisis yang telah dijalankan, Kata Serapan bahasa Arab yang terdapat dalam buku teks Pendidikan Islam sekolah rendah ini telah mengalami pelbagai penyesuaian dalam bahasa Melayu dari aspek fonetik dan fonemik. Berpandukan kepada Jadual 1.7 di atas, perubahan serta penyesuaian paling banyak berlaku dalam kategori sinkop (*syncope*) iaitu penghilangan fonem di tengah-tengah perkataan tersebut. Misalnya, bagi buku teks Tahun 1, penghilangan fonem adalah sebanyak 45% daripada keseluruhan perubahan fonemik. Begitu juga dalam buku teks Tahun 2 (49.6%), buku teks Tahun 3 (48%), buku teks Tahun 4 (45%), buku teks Tahun 5 (42%) dan buku teks Tahun 6 (47%) daripada semua kategori perubahan fonetik dan fonemik. Peratusan kedua tertinggi ialah lenisi (*lenition*) iaitu pelemahan bunyi huruf iaitu sebanyak 18% (Tahun 1), 13.8% (Tahun 3), 14.6% (Tahun 4), 26% (tahun 5) dan 26% (tahun 6). Bagi buku teks tahun 2 pula, kategori yang menunjukkan peratusan tertinggi ialah epentesis (16.5%).

Kategori kedua terbanyak adalah perubahan fonetik dan fonemik dari kategori Lenisi (pelemahan bunyi huruf), iaitu sebanyak 19.4% dari keseluruhan perkataan yang dianalisis. Ia melibatkan 17 (18%) perkataan bagi buku teks Tahun 1, 19 (12%) perkataan dari buku teks Tahun 2, 18 (13.8%) perkataan dari buku teks Tahun 3, 25 (14.6%) perkataan dari buku teks Tahun 4, 57 (26%) perkataan dari buku teks Tahun 5 dan 55 (26%) perkataan dari buku teks Tahun 6. Kategori pelemahan bunyi huruf (Lenisi) ini menunjukkan jumlah yang agak banyak disebabkan oleh pelemahan bunyi huruf-huruf seperti sod, to, dzal dan qaf yang terdapat dalam perkataan-perkataan yang terlibat yang asalnya disebut dengan bunyi yang agak 'keras' dan 'tebal' dalam bahasa Arab, namun, dalam sebahagian perkataan, huruf-huruf ini tidak dibunyikan sebagaimana sebutan asalnya, sebaliknya disebut dengan bunyi sebutan Melayu. Ini bertepatan dengan pernyataan Nik Safiah Karim (1996).

Kategori ketiga terbanyak perkataan-perkataan dari kategori epentesis (*epenthesis*), iaitu sebanyak 15% (Tahun 1) yang memasukkan huruf vokal di tengah-tengah perkataan. Bagi Tahun 3, peratus epentesis adalah sebanyak 12%, Tahun 4 adalah sebanyak 17.5%, Tahun 5 dan Tahun 6 adalah 13%. Kategori ini menunjukkan satu corak yang konsisten, iaitu kategori perubahan fonetik dan fonemik ini terdapat hampir sama banyak dalam Kata Serapan bahasa Arab Tahun 1 hingga Tahun 6. Banyak vokal telah dimasukkan atau disisipkan di tengah-tengah kata dalam Kata Serapan bahasa Arab berbanding ejaan asal bahasa Arab yang tidak mengandungi vokal atau vokal tersebut disebabkan vokal-vokal dalam bahasa Arab diwakili dengan tanda baris.

Seterusnya, kategori perubahan yang agak sedikit ialah apokop (*apocope*) atau pemasukan vokal di akhir perkataan iaitu sebanyak 9.7% (Tahun 1) sahaja. Begitu juga buku teks Tahun 3 (5.3%), Tahun 4 (5.2%), Tahun 5 (4%) dan Tahun 6 (3.8%). Kategori keempat yang terbanyak ialah *rephonemecization* atau perletakan semula

fonem yang menunjukkan perubahan sebanyak 6.8% (Tahun 1). Buku-buku teks yang lain juga menunjukkan kategori *rephoemecization* yang rendah, iaitu 8.6% (Tahun 1), 14.6% (Tahun 2), 16% (Tahun 3), 14.6% (Tahun 4), 13.7% (Tahun 5) dan 8% (Tahun 6). Kategori ini merupakan kategori yang sederhana banyak jika dibandingkan dengan kategori-kategori yang lain. *Rephonemicization* dalam kata Serapan bahasa Arab kebanyakannya berlaku bagi penggantian huruf ta marbutah kepada huruf ta maftuhah. Selain itu, terdapat juga pertukaran konsonan lain yang tidak banyak berlaku seperti pertukaran huruf qaf bagi perkataan kertas yang dieja dengan menggunakan huruf kaf. Begitu juga perkataan sabun yang dieja dengan menggunakan huruf sin yang ejaan asalnya adalah menggunakan huruf sod.

Kategori Apokop (*Apocope*) merupakan kategori yang agak sedikit berbanding kategori-kategori yang lain, iaitu sebanyak 45 perkataan atau 4.6% sahaja daripada jumlah perkataan yang dianalisis. Ini mungkin disebabkan kurangnya Kata Serapan yang terdiri daripada perkataan yang mengandungi suku kata tertutup pada huruf sebelum huruf terakhir perkataan tersebut seperti perkataan ilmu yang mana huruf lam merupakan suku kata tertutup bagi suku kata pertama perkataan tersebut. Begitu juga perkataan waktu. Huruf k merupakan huruf terakhir bagi suku kata tertutup suku kata pertama. Dengan demikian, huruf m bagi perkataan ilmu dan huruf t bagi perkataan waktu memerlukan vokal selepasnya untuk membunyikannya. Paragog (*paragog*) atau penghilangan bunyi akhir menunjukkan peratusan yang sangat rendah, iaitu sebanyak 3% (Tahun 1). Begitu juga dalam buku teks Tahun 2 iaitu sebanyak 5%, buku teks Tahun 3 (3%), buku teks Tahun 4 (2.9%), buku teks Tahun 5 (0.4%) dan buku teks Tahun 6 (1.9%). Kategori yang menunjukkan peratusan yang terendah ialah asimilasi (*assimilation*) iaitu sebanyak 0.7% sahaja bagi Tahun 3 dan 0.6% dalam buku teks Tahun 4.

Berdasarkan analisis yang telah dijalankan sebagaimana dalam jadual di atas, dapat dirumuskan bahawa kategori perubahan fonetik dan fonemik bagi Kata Serapan bahasa Arab dalam buku teks Pendidikan Islam menunjukkan satu corak yang sama atau hampir sama antara Tahun 1 hingga Tahun 6, iaitu kategori penguguran atau pelemahan bunyi di tengah kata atau sinkop (*sincope*) menunjukkan peratusan yang tertinggi. Ini adalah disebabkan oleh sistem fonemik dalam bahasa Melayu agak berbeza daripada bahasa Arab, iaitu bahasa Melayu tiada pemanjangan bunyi huruf apabila disebut. Berbeza dengan bahasa Arab, sistem fonemiknya mengandungi pemanjangan pada sebutan huruf mad, iaitu huruf alif, wau dan ya, dan juga "penekanan" pada penyebutan huruf yang mengandungi tanda syaddah di atasnya. Kategori Asimilasi adalah kategori yang paling sedikit ditemui dalam buku teks Pendidikan Islam (sebelum kategori Metatesis) iaitu sebanyak satu perkataan (0.7%) bagi buku teks Tahun 2 dan juga satu perkataan (0.7%) bagi buku teks Tahun 3, manakala kategori Metatesis hanya ditemui satu perkataan iaitu sebanyak 0.7% sahaja yang ditemui dalam buku teks Pendidikan Islam Tahun 3.

RUMUSAN

Dalam kajian ini, Kata Serapan Bahasa Arab ini telah dianalisis dari aspek fonetik dan fonemik berpandukan "pengukuran" yang telah ditetapkan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP), khususnya melalui Daftar Kata Bahasa Melayu Rumi-Sebutan-Jawi (DKBM). Pengkaji telah menggunakan teori Crowley (1987 dan 1992) sebagai asas teori bagi aspek perubahan fonetik dan fonemik. Berdasarkan analisis, dapat disimpulkan bahawa sebahagian Kata Serapan mengalami jenis-jenis perubahan-perubahan tertentu berpandukan nama-nama perubahan tertentu. Terdapat sebahagian perkataan yang mengalami perubahan ejaan/ fonem, tanpa perubahan bunyi. Manakala terdapat juga sebahagian perkataan yang mengalami perubahan bunyi tanpa perubahan ejaan/ fonem. Terdapat juga perkataan-perkataan yang mengalami kedua-dua jenis perubahan tersebut.

Penganalisan aspek kuantitatif, secara umumnya dapat dilihat bahawa kebanyakan kategori perubahan fonetik dan fonemik berlaku dengan kadar yang 'rendah' bagi buku-buku teks Tahap 1, iaitu Tahun 1, 2 dan 3 berbanding buku-buku teks Tahap 2, iaitu Tahun 4, 5 dan 6, khususnya kategori Lenisi (pelemahan bunyi), Sinkop (penguguran bunyi dan fonem di tengah perkataan) dan Epentesis (penambahan fonem di tengah perkataan). Kurangnya perkataan-perkataan dari kategori Lenisi bagi buku-buku teks Tahap 1 ini akan dapat mengurangkan 'kesilapan' dalam penyebutan perkataan-perkataan daripada bahasa Arab yang mana dari segi pedagogi, guru-guru perlulah menekankan aspek penyebutan huruf-huruf dengan betul di peringkat awal pembelajaran lagi.

Ini selari dengan dapatan kajian-kajian yang dijalankan seperti kajian Nik Mohd Rahimi *et. al.* (2010a), dinyatakan bahawa di peringkat rendah, terutamanya di peringkat prasekolah, murid-murid sewajarnya diberikan penekanan untuk mempelajari huruf-huruf yang mempunyai persamaan dengan inventori huruf bahasa Melayu terlebih dahulu sebelum diperkenalkan serta diajar huruf-huruf yang lebih susah yang hanya terdapat dalam inventori bahasa Arab. Proses ini dinamakan sebagai 'ansur maju'. Ini terbukti dalam kajian (Nik Mohd Rahimi *et. al.*, 2010b) bahawa murid-murid dapat menyebut huruf-huruf yang mempunyai persamaan dengan organ sebutan bahasa Melayu dengan lebih fasih berbanding huruf-huruf yang tidak terdapat dalam bahasa Melayu. Misalnya ialah huruf *wau, ba, jim, dal, ra, ha, sin, syin, fa, kaf, lam, mim, nun, hamzah* dan *ya*. Menurut beliau, organ-organ sebutan huruf-huruf ini adalah sama yang mewakili huruf-huruf konsonan dalam bahasa Melayu. Manakala huruf-huruf yang lebih 'sukar' seperti huruf *tsa, kho, dzal, ain, ghain* dan *qaf* didapati bahawa murid-murid "sederhana fasih" dan "tidak fasih".

Keadaan ini turut dibuktikan berdasarkan kajian Mohd Azidan (2017), beliau mendapati bahawa penutur-penutur Melayu telah memindahkan cara sebutan bunyi-bunyi Melayu pada konsonan Arab. Misalnya ialah huruf *qaf* yang dipindahkan bunyinya kepada huruf *kaf*. Huruf *ha* yang tidak disebut mengikut cara yang betul iaitu pita suara berada dalam keadaan terbuka, dan langit lembut dan anak tekak dirapatkan pada dinding tekak dan udara dari paru-paru keluar secara menggeser melalui sempitan pada tengah kerongkong tanpa menggetarkan pita suara bagi menghasilkan bunyi geseran kerongkong tidak bersuara. Huruf *ain* yang tidak dibunyikan dengan betul. Begitu juga huruf *sad, dad, dzo, tho, qaf, dan dzal*. Ini berlaku kerana para pelajar mempunyai masalah menyebut huruf-huruf tertentu dalam bahasa Arab disebabkan kelemahan menguasai huruf-huruf Arab itu sendiri (Azani, 2012).

Dalam kajian Kamarulzaman *et. al.* (2000), beliau mendapati pelajar-pelajar sering mempengaruhi dan menukar bunyi huruf-huruf Arab kepada bunyi-bunyi huruf Melayu, khususnya dalam pembacaan al-Quran. Ini adalah disebabkan kebiasaan yang berlaku apabila Kata Serapan bahasa Arab telah disebut dan bertukar kepada sebutan mengikut kebiasaan lidah orang Melayu, khususnya bagi huruf-huruf *ain, ha, kho, ghain* dan *qaf*. Begitu juga dalam kajian Rahlina Muskar (2015), beliau mendapati bahawa konsonan-konsonan yang tidak terdapat dalam bahasa Melayu sering mempengaruhi pembacaan al-Quran. Selain itu, para pelajar juga gagal menguasai kemahiran mendengar hingga memberi kesan dalam membezakan bunyi huruf yang hampir sama dengan bunyi bahasa ibunda pelajar tersebut sehingga para pelajar didapati lemah dalam menyebut huruf arab yang hampir sama (Nazratul Aini *et. al.* (2017).

Bagi kategori Apokop (kehilangan bunyi huruf akhir) dan Paragog (penambahan huruf akhir), analisis mendapati kedua-dua kategori ini mempunyai kadar kekerapan yang hampir sama antara buku-buku teks Tahap 1 dan Tahap 2. Ini adalah kerana kedua-dua kategori ini merupakan satu kategori yang melibatkan penambahan serta pengurangan huruf serta bunyi vokal di hujung perkataan. Kadar kekerapan yang hampir sama ini menunjukkan kesamarataan kekerapan perkataan-perkataan ini dalam buku-buku teks ini dan menunjukkan bahawa sememangnya perkataan-perkataan ini diperlukan dalam pengungkapan sesuatu teks. Hal ini akan dapat membantu murid-murid membaca sesuatu perkataan itu dengan lebih tepat dan betul sebagaimana yang termaktub dalam tatabahasa bahasa Melayu, iaitu tanpa perlu membunyikan huruf hamzah di akhir perkataan (*Isim Mandud*), *ya lazimah (Isim Maqsur)* dan *ya un nisbah (Isim Mansub)* (Ahmad Suherman, 2012). Jika diperhatikan, penambahan vokal di hujung perkataan, iaitu sama ada huruf *wau* atau *ya* sebagaimana bagi kategori Paragog memerlukan para pelajar memahami orientasi pembacaannya. Misalnya dalam kajian Khazriyati (2012), beliau menyatakan bahawa para pembaca perlu 'memproses pelbagai pembolehubah yang saling berinteraksi antara satu sama lain secara selari bagi mematikan bacaan yang dilakukan oleh pembaca adalah tepat. Misalnya, perkataan *burung* dan *borong*. Menurut beliau lagi, kemahiran ini memerlukan tahap kognitif yang tinggi.

Kategori Metatesis dan Asimilasi merupakan dua kategori yang paling sedikit ditemui bagi Kata Serapan Bahasa Arab dalam Buku teks Pendidikan Islam Tahun 1 hingga Tahun 6. Malah, perkataan-perkataan dalam kategori ini hanya ditemui dalam buku teks tahun 3 dan tahun 4. Kurangnya perkataan dalam dua kategori ini disebabkan kurangnya perkataan Arab yang mengalami pertukaran huruf disebabkan keadaan dua huruf yang berada bersebelahan. Sebagaimana kajian Syamsul Hadi *et. al.* (2003), Kata Serapan Bahasa Arab bagi kategori Asimilasi hanya terbatas kepada dua perkataan sahaja, iaitu perkataan *mungkin* dan *munkar*. Hal ini berbeza bagi

perkataan Melayu Palembang dalam kajian Novita Arsillah (2013) yang menunjukkan peratusan yang paling tinggi bagi kategori ini berbanding perubahan-perubahan fonetik dan fonemik yang lain. Namun begitu, bagi kajian beliau, Metatesis turut menunjukkan peratusan yang rendah, iaitu kurangnya perkataan Melayu Palembang yang mengalami 'kelainan' bunyi (Crowley, 1997).

Antara signifikan kajian ini ialah meningkatkan kesedaran guru tentang kepentingan menyebut huruf bagi Kata-kata Serapan bahasa Arab dengan betul. Hal ini penting dalam pengajaran dan pembelajaran bagi membolehkan murid-murid mengenalpasti huruf yang betul yang perlu diketahui bagi pengejaan perkataan. Ini adalah kerana kesilapan penyebutan akan menyebabkan kesilapan penulisan perkataan terutamanya dalam aktiviti serta latihan imlak. Selain mengelakkan kesilapan, keperluan penyebutan huruf dengan tepat oleh guru adalah bagi melatih murid agar menetapkan dalam fikiran mereka bahawa terdapat banyak kata dalam bahasa Melayu yang diserap daripada bahasa Arab, dan dengan demikian murid-murid akan mengecam Kata-kata Serapan bahasa Arab dalam pembelajaran Pendidikan Islam dan Jawi. Dengan demikian, guru-guru perlulah meningkatkan pengetahuan mereka dalam aspek penyebutan dan pengejaan Kata Serapan Bahasa Arab ini bagi memastikan guru-guru mempunyai kemahiran yang tinggi dalam pelajaran yang diajar. Satu kursus atau bengkel khas berkenaan Kata Serapan Bahasa Arab ini wajar diadakan dan harus dihadiri oleh guru-guru bagi meningkatkan pengetahuan dan kemahiran dalam bidang ini.

PENUTUP

Kajian ini diharapkan akan dapat merungkai banyak persoalan berkenaan kategori serta pengejaan Kata Serapan bahasa Arab dalam bahasa Melayu disebabkan Kata Serapan bahasa Arab digunakan secara meluas terutamanya dalam perkara yang berkaitan dengan istilah-istilah keagamaan, sosial mahupun kata umum yang digunakan dalam kehidupan seharian. Sistem pendidikan sekolah rendah yang mewajibkan penggunaan tulisan Jawi dalam pengajaran dan pembelajaran serta peperiksaan meningkatkan keperluan penguasaan dalam penulisan Kata Serapan bahasa Arab dalam tulisan Jawi. Dapatan serta perbincangan dalam kajian diharapkan akan dapat membantu guru-guru serta murid-murid bagi mengenali serta mengenal pasti Kata-kata Serapan bahasa Arab yang terdapat dalam bahasa Melayu serta pengejaan yang betul dalam tulisan Jawi. Ini adalah disebabkan sebahagian Kata Serapan bahasa Arab tidak mengekalkan ejaan seperti bahasa asalnya dalam bahasa Arab. Dengan demikian, perlulah para guru mahupun pelajar mengenali serta mengingati pengejaan perkataan-perkataan tersebut bagi menguasai pengejaan Kata-kata Serapan ini. Selain itu, kajian ini diharapkan akan membantu para guru dalam meningkatkan kualiti serta keyakinan diri dalam pengajaran pelajaran Jawi di sekolah. Secara tidak langsung ini akan meningkatkan prestasi serta minat murid-murid dalam penulisan Jawi sebagai mana yang telah digariskan dalam Objektif Kurikulum Pendidikan Islam Sekolah Rendah, Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM).

RUJUKAN

- Ahmad Suherman (2012). Perubahan Fonologis Kata-kata Serapan Bahasa Sunda dari Bahasa Arab: Studi Kasus pada Masyarakat Sunda di Jawa Barat, Indonesia. *Sosiohumanika*. 5(1) 2012.
- Amat Juhari Moain (1992). Peminjaman Kata Istilah daripada Bahasa Asing. Dlm Dewan Bahasa dan Pustaka, *Ke Arah Pembentukan Istilah yang Sempurna*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Azani Ismail @ Yaakub, Aman Che Mat & Mat Taib Pa (2012). Membina Kemahiran Pertuturan Menerusi Aktiviti Lakonan Dalam Pengajaran Bahasa Arab. *Gema Online Journal of Language Studies*, Vol. 12(1)
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. New York: The Free Press.
- Best, J. W. & Kahn, J. V. (1989). *Research in Education*. Allyn and Bacon.
- Bloomfield, L. (1933) *Language*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2009). *Research Methods in Education*. London: Routledge.
- Crowley, T (1987). *An Introduction to Historical Linguistics*. Papua New Guinea: University of Papua New Guinea Press and Suva. Fiji: Institute of Pacific Studies.
- Crowley, T (1992). *An Introduction to Historical Linguistics*. Papua New Guinea: University of Papua New Guinea Press and Suva. Fiji: Institute of Pacific Studies.
- Dewan Bahasa dan Pustaka (1986). *Pedoman Ejaan Jawi Yang Disempurnakan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

- Dewan Bahasa dan Pustaka (1997). *Kamus Linguistik*. Cetakan Pertama. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Dewan Bahasa dan Pustaka (2008). *Daftar Kata Bahasa Melayu Rumi-Sebutan-Jawi*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Dewan Bahasa dan Pustaka (2010). *Kamus Dewan*. Edisi Keempat, Cetakan Ketiga. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Fraenkel & Wallen. (1990). *How To Design and Evaluate Research in Education*. New York: Mc Graw-Hill Pub. Co.
- Froemel, E.W (2006). Studying Loanwords and Loan Integration: Two Criteria of Conformity. Paper presented at *School of Modern Languages Research Seminar*, University of Newcastle.
- GAO (1996). *Content Analysis a Methodology for Structuring and Analyzing Written Material*. Program Evaluation and Methodology Division. United States General Accounting Office, Washington.
- Gorys Keraf (1997). *Komposisi*. Ende: Nusa Indah.
- Harimurti Kridalaksana (1984). *Kamus Linguistik*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Harimurti Kridalaksana (1993). *Kamus Linguistik*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Haugen, E. (1950) *The Analysis of Linguistic Borrowing*. Language. University of Alabama Press.
- Haugen, E. (1953). *The Norwegian Language In America: The American Dialects of Norwegian*. University of Pennsylvania Press.
- Heah C. L. S. (1989). *The Influence of English on The Lexical Expansion of Bahasa Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Hoffer, B., L. (2002). *Language Borrowing and Language Diffusion: An Overview*. Intercultural Communication Studies XI:4. Trinity University.
- Kamarulzaman Abd Ghani & Nik Mohd Rahimi Nik Yusoff (2000). Pengaruh Bahasa Melayu ke atas Penguasaan Sebutan Bahasa Arab dan Kemahiran Tilawah AL-Quran. *Sari* 18. 67-79
- Khazriyati Salehuddin (2012). Penilaian Ke Atas Kerumitan Kognitif Dalam Proses Membaca Jawi. *GEMA Online Journal of Language Studies*, Vol. 12(4).
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to it's Methodology*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Mohd Azidan bin Abdul Jabar (2004). Gangguan Bunyi Melayu dalam Sebutan Arab: Satu Analisis Ringkas. *Pertanika J. Soc. Sci & Hum.* 12(2): 101-110
- Mohd Zaki Abd Rahman (2007). Asimilasi dan Disimilasi dalam Bahasa Arab. *Jurnal Teknologi*, 46(E) Jun 2007.
- Muhammad Abdul Jabbar Beg (1979). *Arabic Loan-Words in Malay. A Comparative Study*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Muslich, Masnur (2010). *Fonologi Bahasa Indonesia*. Jakarta: Bumi Aksara.
- Nazratul Aini Ramli, Che Radiah Mezah, Abd Rauf Hassan & Yap Ngee Thai (2017). Penguasaan Mendisriminisaikan Pasangan Minimal Bunyi Huruf Arab Dalam Kalangan Pelajar Melayu. *Jurnal Kemanusiaan*. E-ISSN:2660-755X
- Nik Mohd Rahimi, Harun Baharudin dan Zamri Mahaamod (2010a), Tahap Sebutan Huruf Konsonan Arab dalam Kalangan Murid Prasekolah. *Jurnal Pendidikan Malaysia*, 35 (1). 41-46. ISSN 0126-6020/ 2180-0782
- Nik Mohd Rahimi, Harun Baharudin, Ghazali Yusri, Kamarul Shukri Mat Teh & Mohamed Amin Embi (2010b). Pembelajaran Konsonan Arab Mengikuti Pelat Bahasa Melayu. *Gema Online Journal Language Studies*, Vol. 10(3)
- Othman Lebar (2007). *Penyelidikan Kualitatif: Pengenalan Kepada Teori dan Metodologi*. Tanjung Malim: Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Puteri Roslina Abdul Wahid (2005). *Peminjaman Kata Bahasa Inggeris dalam Peristilahan Undang-undang*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Rahlina Muskar Nasution (2015). *Satu Analisis Autosegmental Terhadap Pengaruh Fonologi Dialek Mandailing Dalam Pembacaan Al-Quran*. Tesis Doktor Falsafah (Tidak Diterbitkan). Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan, Universiti Sains Malaysia.
- Sapir. E. (1921). *Language*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting Qualitative Data*. Third Edition. London: Sage Publications.
- Siti Baroroh Baried (1970). *Bahasa Arab dan Perkembangan Bahasa Indonesia*. Universitas Gadjah Mada.
- Stemler, S. (2001). *An Overview of Content Analysis*. Practical Assesment, Research & Education, 7(17). Retrieved from <http://PAREonline.net/>
- Syamsul Hadi, Siti Chamamah Soeramo, M. Ramlan (2003). Perubahan Fonologis Kata-kata Serapan dari Bahasa Arab dalam Bahasa Indonesia. *Jurnal Humaniora*. Volume XV, No. 2/2003.

- Thomason, S. & Kaufman, T. (1988). *Language Contact, Creolization and Genetic Linguistics*. University of California Press
- Treffers-Daller J. (2007). Borrowing. *Handbook of Pragmatics Online*. Amsterdam/New York: John Benjamins Publishing Company.
- Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*. Sage Publication.
- Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact: Findings and Problems*. New York: Linguistics Circle of New York.
- Werner Betz (1949). Lehnwörter und Lehnprägungen im Vor- und Frühdeutschen. In Maurer, F. & Stroh, F. (eds.) *Deutsche Wortgeschichte*. Berlin: Schmidt.
- Zainal Abidin Ahmad (1931). *Rahsia Ejaan Jawi Penggal yang Pertama*. Singapura: Malaya Publishing.